

ГОТОВ ЛИ Е МАЛКИЯТ БИЗНЕС ЗА “НОВАТА ИКОНОМИКА”?*

Гл. ас. д-р [Йордан Иванов Василев](#)
Катедра “Обща теория на икономиката”
[СА “Д. А. Ценов”](#)

Резюме:

В тази статия се разглежда “новата икономика” и възможностите на малкия бизнес да бъде конкурентоспособен в тези условия. Достига се до извода, че малките и средните предприятия трябва не само да оцеляват, но и да преуспяват в “новата икономика”.

Статията се състои от три главни части. В първата се разглеждат глобалните структурни промени и появата на новата икономика. Във втората част се посочват възможностите и предизвикателствата пред малкия бизнес в тези нови условия. Третата част търси отговор на въпроса в каква степен може да бъдат конкурентоспособни малките и средните предприятия в новата икономика.

Ключови думи: конкурентоспособност, малък бизнес, нова икономика, икономика на знанието, малко и средно предприятие.

JEL класификация: D21, D24, F02, O33.

Abstract:

At this article are considering the “new economy” and opportunities of small business to be competitive in these new conditions. The inference is reach to that small and medium enterprises have to be support not only to survive but also to prosperous in the “new economy”.

The article consists of three main parts. In the first are considering global structure changes and the appearance of the “new economy”. In the second part are pointing opportunities and challenges in front of small business in these new

conditions. The third part is searching for an answer of the question in what extent small businesses have to be competitive in the “new economy”.

Key words: competitive power, small business, new economy, knowledge-based economy, small and medium enterprise.

JEL: D21, D24, F02, O33.

Човечеството навлиза в XXI век с глобални и радикални промени, които засягат всички сфери и области на икономиката, политиката и социалния живот. Те водят до формирането на икономика от нов тип, преходът, към която започна още през 90 - те години на XX век. Първото десетилетие на XXI век явно ще премине под знака на нейното влияние. Изчерпването на потенциала на традиционните модели на производство, присъщи на индустриалното общество, наложи съвременните информационно комуникационни технологии, наречени още високи технологии. За характеристика на мащабните икономически изменения най-често се използва терминът “нова икономика” (“new economy”), или “икономика, базирана на знанията” (“knowledge - based economy”). Структурните признаци на “новата икономика” показват, че тя е от информационно обслужващ тип.¹ За разлика от традиционния досегашен модел, новата икономика се основава на различен тип активи, които провокират нови възможности за бизнеса в глобална среда и поставят коренно различни проблеми за разрешаване.

Глобалните структурни промени и “новата икономика”

В икономическата литература едва ли съществува понятие, употребявано толкова често и в същото време с нееднозначно определение като “новата икономика”. Терминът “нова икономика”

*Статията е публикувана в съкратен вариант в бр. 3/2003 г. и бр. 4/2003 г. на сп. Мениджър.

¹ Според **М. Кънев** има най-малко пет структурни признака за формирането на новата икономика – бързото разпространение на новите информационно-комуникационни технологии, глобализацията, терциаризацията, екологизацията на дейностите и продуктите и хуманизирането на отношенията и процесите. Вж. по-подробно **Кънев, М.** Преходът към пазарна икономика - обусловеност, референтни модели и политика. - **Икономически изследвания**, 2000, кн. 2, с. 7.

в значителна степен е свързан с разпространението на Интернет и независимо, че световната компютърна мрежа има приоритетна роля във формирането на “новата икономика”, тя не се свежда само до използването на Интернет - комуникациите. Ние действително ставаме свидетели на това как под влиянието на информационните технологии възниква икономика, в която най-важен актив се оказват не материално осезаемите ресурси - стоки, суровини, работна сила, оборудване, а нещо, което е неосезаемо - интелект, информация, знание, опит.

Някои автори използват понятието “нова икономика” като своеобразен синоним на комплекса от наукоемки отрасли, свързани с производството и обслужването на информационно-комуникационното оборудване, със създаването и разпространението на програмни продукти, с развитието на комуникационните мрежи и др. Други разбират под това понятие организационни и институционални иновации. Различните автори влагат в този термин своеобразно съдържание. На тази основа могат да се отграничат три основни значения характеризиращи понятието “нова икономика”, които обаче не изчерпват напълно възможните определения:

1. Способност на икономиката да се развива с достатъчно високи темпове, при ниско равнище на инфлацията и безработицата (А. Гринспан).² В дадения случай същността на новата икономика се свежда до противопоставяне на възгледите на класическата макроикономическа теория и състоянието на продължителен безинфлационен ръст, наблюдаван в американската икономика.

2. Всички отрасли на икономиката, непосредствено свързани с производството и разпространението на информация. (К. Кели).³

² Вж. Remarks by Chairman **Alan Greenspan** at the Haas School of Business, University of California, Berkeley, September 4, 1998. (<http://www.bog.frb.fed.us/boarddocs/speeches/19980904.htm>).

³ **Kelly, K.** New Rules for the New Economy, Penguin USA, 1999. <http://www.wired.com/wired/5.09/newrulespr.html> и <http://vivovoco.nns.ru/vv/journal/zs/kelly.htm>.

3. Процесите на глобализация и световна интеграция, които от една страна изменят условията на функциониране на всяка отделно взета национална икономика, а от друга изискват нови подходи към избора на национална икономическа стратегия и координация на политиката между страните.⁴

Понятието “нова икономика” се възприема не само по различен начин от икономистите, но някои от тях поставят под въпрос реалното ѝ съществуване.⁵

Въпреки всичко това “новата икономика” е ключов елемент в целия текст на “Икономическия доклад на президента, 2001”.⁶ В подкрепа на твърдението, че е настъпила радикална промяна в американската икономика, в него са приведени впечатляващи данни, които показват, че през 90-те години на XX век САЩ са във фаза със “силен и увеличаващ се растеж на реалния брутен вътрешен продукт, намаляващо и след това много ниско равнище на безработица и нисък стабилен темп на инфлацията”.

По-добре се възприемат определения за новата икономика, които я представят като “икономика на знанията”, “основана (базирана) на знанията икономика”. Формирането на новата икономика е резултат от развитието на нови знания. Техният растеж особено през последните десетилетия е силно ускорен и динамичен. “Съвременната икономика - това е икономика, основана на знанията, или икономика на знанията. Това не е просто нова икономика, а нова икономика на знанията.”⁷ По такъв начин, новата икономика е както

⁴ В българската икономическа литература през последните години също се появяват публикации, посветени специално на “новата икономика”, което показва, че нашите изследвания са в насочени и в това направление (Вж. **Клайн, Л.** Нова икономика? - Икономическа мисъл, 2000, № 4, с. 3-16; **Радилов, Д.** Новата икономика: статистически измерения. - Икономическа мисъл, 2002, № 4, с. 67-82; **Леонидов, Ат.** Информационна революция, глобализация и икономически растеж. - Икономическа мисъл, 2002, № 3, с. 3-23; **Леонидов, Ат.** “Новата икономика”: модели на правителствена политика. - Икономическа мисъл, 2003, № 3, с. 3-21; **Леонидов, Ат.** “Новата икономика”. - Икономически изследвания, 2003, кн. 2, с. 3-33 и др.).

⁵ Вж. **Клайн, Л.** Нова икономика? - Икономическа мисъл, 2000, № 4, с. 3-16.

⁶ Вж. The Economic Report of the President, USA, 2001. (<http://w3.access.gpo.gov/eop>).

⁷ **Антипина, О.** Загадка “новой экономики знаний” (“парадокс Солоу”). - Вест. Моск. ун-та, Сер. 6, Экономика, 2000, № 6, с. 3.

производство, така и използване на нови знания и превръщането им в самостоятелен фактор на производството, играещ водеща роля в останалата система от фактори.

Краткият преглед на различните становища и значения, които се влагат в понятието “нова икономика” дават основание да се твърди, че под влиянието на информационните технологии светът навлиза в качествено нова форма на международни отношения, които формират т. нар. “нова или глобална икономика”⁸. В този смисъл може да се приеме мнението на бившия финансов министър на САЩ Л. Самърс, според който, кардиналните черти на днешните технологични трансформации са “промяна от икономика, основана на производството на стоки с материален характер, към икономика, основана на производството и прилагането на знанията”⁹.

Оттук “новата икономика” променя досегашните представи и възможности за бизнес, които трябва да бъдат внимателно идентифицирани и използвани в практиката.

Малкият бизнес в “новата икономика”

Очертаващите се признаци, особености и тенденции в развитието на новата икономика са показателни за нейния комплексен характер. Тя обединява всичко и всички: хора, предприятия, пазари, страни и света изобщо. Никой и нищо не може да съществува автономно.¹⁰ Новата икономика води до появата на нови икономически принципи. Взети като едно цяло те определят същността на икономическите трансформации, с които светът неизбежно ще се сблъсква. Тези революционни промени обхващат материята, пространството, времето, хората, растежа, стойността на бизнеса, ефективността, пазарите, индивидуалността и пр.

⁸ **Тодоров, К.** Стратегическо управление в малките и средните фирми - теория и практика. С., Сиела, 2001, с. 209.

⁹ **Rauch, J.** The New Old Economy. The Atlantic Monthly, January 2001, V. 287, N 1, p. 35.

¹⁰ **Куриляк, В.** Сущност новой экономики как производства и использования знаний. В: XXI-ви век: очаквани реалности в бизнеса и мениджмънта, Том I “Мениджмънт на бизнеса”, 26 и 27 октомври 2001 г., Свищов, 2001, с.57.

“Новата икономика” играе особено важна роля за развитието на бизнеса. Като базисни характеристики на “новата икономика” могат да се представят следните:¹¹

1. Откроява се ориентация на бизнеса към сектора на услугите.
2. Засилва се технологичната динамика.
3. Създават се условия, при които и “малкото може да бъде прекрасно”.
4. Дава се живот на нови форми на партньорство (каквито са предприемаческите мрежи и стратегическите съюзи между фирмите).
5. Глобализира се бизнессредата.

Връзката между основните измерения, възможностите и предизвикателствата за малкия бизнес, представен от малките и средните предприятия (МСП) могат да се изведат в следната таблица (вж. табл. 1).

Наред с понятието “нова икономика” се разработва “нова икономическа философия”, която разглежда пазара и конкуренцията като двигатели на технологичния прогрес и иновационната активност в напредналите страни.¹² (вж. табл. 1)

В отговор на тази “нова икономическа философия” и предизвикателствата на глобализацията, Европейският съвет в Лисабон през март 2000 г.¹³ подчертава значението на високите технологии и призовава да се изградят научни инфраструктури, подпомагащи иновациите и икономическите реформи, и да се модернизират системите за социално осигуряване и образование.¹⁴

Наред с новата дългосрочна стратегия Съветът прие програма с цел до 2010 г. Европа да стане “най-конкурентната и динамична

¹¹ Вж. **Тодоров, К.** Стратегическо управление в малките и средните фирми - теория и практика. С., Сиела, 2001, с. 210.

¹² Вж. **Леонидов, Ат.** “Новата икономика”: модели на правителствена политика. - Икономическа мисъл, 2003, № 3, с. 4.

¹³ http://europa.eu.int/comm/off/index_en.htm.

¹⁴ **Innovation** in a knowledge-driven economy. Commission of the European communities, Brussels, xxx, com(2000) 567 final.

икономика в света, основана на познанието”. Инициативата следва да доведе до постигане на три конкретни цели:

- всеки гражданин, дом и училище, всяко търговско дружество и звено на публичната администрация да има достъп до Интернет и другите достижения на информационните технологии;

Таблица 1

“Новата икономика” - възможности и предизвикателства за малкия бизнес

Характеристики на “Новата икономика”	Възможности за МСП	Предизвикателства за МСП
Услуги	Ниски бариери за навлизане	Нарастваща конкуренция (поради ниските бариери за навлизане в сектора)
Технологии	Използването им води до повишаване ефективността на дейността на МСП	Налице е тенденция към прилагане на сложни и наукоемки технологии (скъпи за МСП)
Размер	Гъвкавост, малки разходи	МСП не се радват на приоритетното внимание на кредитните институции поради ограничения си размер, ресурси и множественост
Партньорство	Достигане на икономия от мащаба без допълнителни разходи	Изисква повече време и възможности за управлението му (поради мултикултурната бизнессреда)
Глобализация	Откриване на нови пазари	Местните пазари стават много по-малко защитени (което оказва силно влияние върху МСП)

Източник: **Тодоров, К.** Стратегическо управление в малките и средните фирми - теория и практика. С., Сиела, 2001, с. 212.

- да се формира компютърно грамотна Европа, отворена към рискови високотехнологични проекти и притежаваща предприемачески дух;

- да се засили социалната еднородност и сплотеност, да се използват всички преимущества на информационните технологии за издигане на социално-културния статус на хората.

За да се постигнат целите от Лисабон, високите технологии трябва да се прилагат в стопанския живот и да се стимулират от обществото. Те имат особено важно значение за конкурентоспособността на МСП, поради което са основна част от политиката за насърчаване на тяхното развитие.

Как да бъде конкурентоспособен българският малък бизнес при “новата икономика”

Повишаването на конкурентоспособността на всяка икономика е предпоставка за постигане на висок растеж и за пълноценно участие на страните в глобалното разделение на труда. За България тя е задължително условие за успешно справяне с конкурентния натиск в ЕС (вторият икономически критерий от Копенхаген). Наред с увеличаване конкурентоспособността на националната икономика от значение е и тази на отделните предприятия. Отчитането на връзките и взаимодействията между макро- и микроикономиката е абсолютно необходимо, за да се очертае цялостния икономически потенциал за генериране на растеж.

Конкурентоспособността на предприятието зависи от редица фактори: конкурентоспособност на стоките на външния и вътрешния пазар; вид на произвежданата стока; поглъщаемост на пазара; лек достъп до пазара; еднородност на пазара; конкурентни позиции на предприятията, установили се на даден пазар; конкурентоспособност на отрасъла; възможност за технически нововъведения в отрасъла; конкурентоспособност на региона и страната и т. н.

Ще съумее ли малкия бизнес да оцелее при променящите се условия на “новата икономика”? Основната цел на Националната стратегия за насърчаване развитието на малки и средни предприятия за периода 2002–2006 г. е **създаване на благоприятна среда и условия за развитието на конкурентоспособен сектор на МСП, който да ускори икономическия растеж на страната при запазване на макроикономическата стабилност.** В стратегията са посочени седем основни приоритета, с което се цели: създаване на стабилна и прозрачна нормативна уредба в областта на малките и средни предприятия, провеждане на политика за подобряване на финансовата среда, стимулиране въвеждането на модерни технологии и съвременни бизнес модели в сектора, подобряване достъпа на МСП до външни пазари, ефективно информационно и консултантско обслужване и провеждане на политика за подобряване условията за развитие на бизнеса в различните региони на страната.

За да оцелее в новата конкурентна среда (т. е. в условията на “новата икономика”), малкият бизнес трябва да бъде отворен към производство и използване на нови изделия, към прилагане на нови методи за работа, към употреба на нови инструменти и екипировка, да е подготвен да възприеме и използва техните предимства. Насърчаването на високите технологии трябва да бъде един от основните компоненти в политиката на модерните МСП. Това означава подкрепа на МСП чрез мерки, пряко насочени към стимулиране на появата и растежа на иновативни МСП и възможност за трансфериране на високите технологии от тях към целия производствен сектор.

Предприемачите от различните видове бизнес в развитие рядко си позволяват да пренебрегват възможните последици от “новата икономика”. В същото време те не считат, че “старата” индустриална икономика е изчерпала своите възможности.

Традиционната икономика ще продължи да съществува и през третото хилядолетие, но няма съмнение, че само малко от днешните икономически принципи ще останат валидни като вечни съотношения на икономическата активност. “Новата икономика” и насищането с информационно-комуникационни технологии, както и получаването на печалби от тях няма да стане веднага. Една от причините за това е, че много страни ще бъдат затруднени да създадат необходимите условия за ефективно технологично развитие - високо образование, адекватна инфраструктура и подходящи регулаторни политики.

Тенденциите към глобализация и развитието на икономика, основана на знанието, се засилват преди всичко под въздействие на разширяването на Интернет. Световната мрежа обхваща всички сфери и дейности на икономическия, политическия и социалния живот. ““Новата икономика” създава възможности за всички сектори и фирми да станат носители на високите технологии като за стопанското развитие водещо значение придобиват преди всичко информационните технологии и интелектуалния капитал”¹⁵.

Бъдещето на България в глобализиращата се икономика до голяма степен е свързано с малките фирми. В момента МСП у нас работят в условията на много свит и предимно в рамките на националния пазар, при недостатъчно добре изяснени правила. Сложността на административните и законовите рамки все още продължава да е сериозно препятствие по пътя на създаването на нови видове бизнес и предприемачество. Прекалената регулация в процедурите по приемане на нови продукти удължава времето за излизане на пазара, повишава цената на разработките и засяга иновативния капацитет на фирмите. За да бъде забелязана дадена малка фирма, тя трябва да си намери подходяща пазарна ниша. Засега това са предимно по-трудоемките производства, защото

¹⁵ Леонидов, Ат. Цит. съч., с. 6.

разликите в заплащането на труда у нас и в развитите страни са значителни. Освен това фирмите трябва да се появят и в Световната компютърна мрежа, тъй като Интернет е шанс за тях да извлекат ползи във всяко едно отношение. Въпреки неговата общодостъпност, не всички имат възможност да го използват пълноценно.

Световните тенденции показват, че традиционните подходи към придобиването и използването на знания трябва да се адаптират към съвременна системна представа за иновационните процеси. Необходимо е да се изградят нови отношения между обществените изследователски институции, университетите и малкия бизнес. Новите предприемачи, трябва да бъдат научени не само как да оцеляват в “новата икономика”, но и как да преуспяват в един непрекъснато променящ се и усложняващ се свят. Именно тогава малкият бизнес ще бъде конкурентоспособен при “новата икономика”.